
Història del llibre

Autor:

Data de publicació: 04-11-2024

Pintura de Carl Spitzweg (1850).

La història del llibre es deu a una sèrie d'innovacions tecnològiques que han permès, amb el pas dels segles, millorar la qualitat de conservació dels textos i l'accés a la informació, millorant també, la manejabilitat i el cost de producció. Està íntimament lligada a les contingències polítiques i econòmiques, així com a la història de les idees i de les religions.

Contingut

Orígens i antiguitat

Primers suports

La pedra va ser el suport més antic d'escriptura que ha arribat fins als nostres dies, però la fusta seria realment el veritable suport del llibre. Les paraules «Biblos» i «llibertat» tenen, com a primera definició, «escorça interior d'un arbre». En xinès l'ideograma del llibre són les imatges en taules de bambú.

Després es van trobar unes tauletes de argila utilitzades en Mesopotàmia al III mil·lenni aC. L'estil, un instrument en forma de triangle, servia per imprimir els caràcters en l'argila abans de ser cuita. Va ser l'escriptura utilitzada pels assiris i pels sumeris, una escriptura en forma de falca, d'aquí el seu nom: escriptura cuneïforme. Les tauletes es coïen després perquè quedessin solidificades. A Nínive van ser trobades 22.000 tauletes del segle VII aC, era la biblioteca dels reis de Assíria que disposaven de tallers de copistes i llocs idonis per a la seva conservació. Això suposa que hi havia una organització al voltant del llibre, un estudi sobre la seva conservació, classificació, etc.

La seda a Xina va ser, també, un suport per a l'escriptura. S'escriu amb l'ajuda de pinzells. Diferents suports van ser utilitzats al llarg dels anys: os, bronze, ceràmica, escates etc. A l'Índia, per exemple, s'utilitzaven fulles de palma seca. Tots els materials que permeten conservar i transmetre un text són, per tant, adequats per arribar a convertir-se en un llibre. En aquest cas, el cos humà podria considerar-se, també, com un llibre, mitjançant el tatuatge. Si s'admet que la memòria humana es desenvolupa o es transforma amb l'aparició de l'escriptura, no és absurd pensar que aquesta facultat converteix l'home en un llibre vivent (aquesta idea va ser desenvolupada per Ray Bradbury en la seva novel·la Fahrenheit 451, i Peter Greenaway en la seva obra The Pillow Book).

El paper

Article principal: Paper

Paper egipci

Al Antic Egipte, les tauletes de fusta o ivori del IV mil·lenni aC, van ser reemplaçades pels voluminosos (plural d'volum), rotlles de paper, més lleugers i més fàcils de transportar. Van ser els principals suports de l'escriptura en les cultures mediterrànies de l'antiguitat, tant en Antic Egipte, com en Grècia clàssica i Antiga Roma.

Elaboració i ús del paper

Després d'haver tret la medul·la de les tiges de paper, amb una sèrie d'operacions (humidificació, encolat, premsat, assecatge, retallat) es podien obtenir uns suports d'una qualitat variable, els millors s'utilitzaven per a les escriptures sagrades. S'escribia en ells amb un cal·lam (tija d'una canya tallat obliquament) o utilitzant plomes d'aus. L'escriptura dels escribes egipcis s'anomena hieràtica, o escriptura sacerdotal que a diferència de l'escriptura jeroglífica disposa de signes més simplificats, més adaptats a l'escriptura manuscrita (els jeroglífics solien gravar en fusta o murs de pedra).

Precedent del llibre: el rotlle de paper o volum

Els rotlles de paper, resultat de l'encolat de diverses fulles, s'emboïcaven en un cilindre de fusta, enrotllats. Alguns sobrepassen els quaranta metres (crònica del regnat de Ramsès III). Es desenrotlla horitzontalment, el text està escrit per una sola cara i disposat en columnes. El títol s'indica per mitjà d'una etiqueta lligada al cilindre. Els rotlles en paper que es coneixen provenen de tombes en les quals es dipositaven, amb pregàries i textos sagrats, com el Llibre dels morts, datats de principis del II mil·lenni aC. Aquests exemplars mostren que el desenvolupament del llibre, sota el seu aspecte material i en la seva aparença exterior procedeix d'un contingut estructurat pels valors religiosos (relats mitològics i creença en el més enllà), simbòlics (textos màgics), polítics (textos de caràcter històric), econòmics (llistats d'impostos, donacions i ofrenes), didàctics (ensenyaments), ètics (màximes i textos sapiencials), o literaris (poemes i contes). La influència particular donada a l'escriptura aquesta motivada per la recerca de mitjans per a conservar i transmetre els valors culturals.

Pergamí

Article principal: Pergamí

Progressivament el pergamí va ser substituït el paper. La llegenda atribueix la seva invenció a Èumenes III, rei de Pèrgam, d'on procediria el nom de «pergamineum» que va derivar en pergamí. La seva producció va començar cap al segle III aC Aconseguit a partir de la pell dels animals (xai, vaca, ase, antílop, etc.) Podia conservar, per més temps, en millors condicions, més sòlid, permetia, així mateix, l'esborrat del text. Era un suport molt car donada la matèria emprada així com el temps de la seva preparació.

Grècia i Roma

Els cilindres de paper s'anomenen volum en llatí, paraula que significa moviment circular, enrotllament, espiral, remolí, revolució, en fi, rotlle de fulles escrites, manuscrit enrotllat, llibre. Els romans utilitzaven també taules de fusta untades amb cera en què es podia imprimir i esborrar els signes amb l'ajuda d'un estilet (que tenia una extremitat acabada en punta i l'altra arrodonada). Aquestes taules podien estar unides de manera similar a les dels còdexs. Servien, per exemple, per ensenyar a escriure als nens (segons els mètodes descrits per Quintilià en les seves Institucions Oratòria).

Descripció

El volum és enrotllat al voltant d'uns cilindres de fusta. No permet més que un ús seqüencial: s'està obligat a llegir el text seguint l'ordre en què ha estat escrit, és difícil posar una referència per a accedir, directament, a una part determinada del text. Els únics volums que en l'actualitat es segueixen utilitzant són els del Torà, en les sinagogues.

No es tenen moltes referències sobre els llibres concernents a la Grècia clàssica. Alguns vasos del segle v aC i del segle vi aC representen uns volums . No hi havia, sens dubte, el comerç amb el llibre, però hi havia alguns llocs dedicats a la venda d'aquests. La difusió, la conservació i la reflexió sobre la catalogació del llibre i la crítica literària es van desenvolupar durant la època hel·lenística amb la creació de grans biblioteques, que responien al desig enciclopèdic que es pot trobar, per exemple, en l'afany de Aristòtil i que responien també, sens dubte, a raons de prestigi polític:

A Alexandria, biblioteca creada per Ptolemeu I Soter i constituïda per Demetri de Falèron. Va arribar a contenir 500.000 volums (en la part del Museion) i 40.000 al temple de Serapio (Sérapeion). L Museion va ser destruït parcialment en el 47 aC (veure Biblioteca d'Alexandria).

A Pèrgam, la biblioteca fundada per Àtal I, contenia 200.000 volums que van ser portats al Serapeu per Marc Antoni i Cleòpatra després de la destrucció del . L Serapeu va ser destruït, en part, poc després, 391 pels cristians i els últims llibres van desaparèixer en 641 amb la conquesta àrab.

A Atenes, el Ptolemaion va ser la que va tenir més rellevància després de la destrucció de la Biblioteca d'Alexandria. Importants van ser també la biblioteca de Pantainos , cap al 100, i la biblioteca de Hadrià, el 132.

A Rodes, es va crear una biblioteca que va intentar rivalitzar amb la d'Alexandria.

A Antioquia hi va haver una biblioteca pública de la qual Euforió de Calcis va ser director fins a finals del segle iii.

Les biblioteques tenien els seus propis tallers de copistes i l'organització general dels llibres assegurava els treballs següents:

Conservació d'un exemplar de cada llibre

Traducció (Bíblia dels Setanta, per exemple)

Crítica literària per catalogar els textos de referència per a la seva còpia (exemple: La Ilíada i L'Odissea

Constitució de catàlegs de llibres

La mateixa còpia que permetia la difusió dels llibres.

El desenvolupament de l'edició a Roma

L'edició d'un llibre es va desenvolupar en Roma al segle i aC, amb la literatura llatina influenciada per l'hel·lenisme. Aquesta difusió fa, especialment, al cercle literari. Àtic va ser, per exemple, l'editor de Ciceró. Però el comerç del llibre va anar estenent progressivament per tot el Imperi Romà. El llibre es va difondre, per tant, gràcies a l'extensió de l'Imperi que va implicar la imposició de la llengua llatina en la majoria dels pobles (Espanya, Àfrica, etc.)

Les biblioteques eren privades o bé eren creades per alguns particulars. Juli Cèsar va voler crear una biblioteca a Roma: una biblioteca era, ja en aquells dies, un instrument de prestigi polític.

L'any 377 hi havia a Roma 28 biblioteques, així com hi havia moltes petites biblioteques en altres ciutats. Malgrat aquesta gran difusió del llibre, no es té una idea exacta de l'activitat literària de l'època ja que milers de llibres es van perdre.

Edat mitjana

Finalitzant l'antiguitat entre els segles ii i iii, i ja en l'edat mitjana, el còdex substituir el volum. El llibre ja no era un rotlló continu, sinó un conjunt de fulles cosides, de manera que el llibre o còdex va adquirir l'aspecte rectangular que coneixem avui. Des d'aquell moment va ser possible accedir directament a un punt precís del text. El còdex resultava més manejable, podia posar-se sobre una taula facilitant, d'aquesta manera, el que el lector pogués prendre notes o escriure mentre llegia. El format dels còdexs va anar millorant amb la separació de les paraules, les majúscules i la puntuació, cosa que permetia una lectura silenciosa; després es van afegir les taules de les matèries i els índexs, que van facilitar l'accés directe a la informació requerida. Va ser aquest un format tan eficaç que encara s'utilitza avui, després de més de 1.500 anys de la seva aparició.

El paper reemplaçar, progressivament, en pergamí. Una matèria més barata que va permetre una difusió més àmplia del llibre.

El Còdex Manesse, un llibre de l'edat mitjana.

El llibre en els monestirs

Al 304 innumbrables llibres cristians van ser destruïts per ordre de Dioclecià. Durant els períodes convulsos de les invasions, els monestirs van poder conservar, per Occident, textos religiosos i algunes obres de l'antiguitat. Així mateix, Bizanci va disposar d'importants centres de còpia.

El paper que van jugar els monestirs en la conservació dels llibres és bastant ambigu:

La lectura era una activitat important en la vida religiosa, el seu temps es dividia en pregàries, treball intel·lectual i treball manual (en l'ordre dels benedictins), per exemple. Calia fer còpies de determinades obres. Hi havia, doncs, unes scriptoria (plural d scriptorium) en molts monestirs en què es copiaven i decoraven els manuscrits que es guardaven en armaris.

Però, contràriament al que es creu, la conservació dels llibres no tenia sempre, com a finalitat, la preservació de l'antiga cultura, sinó la d'entendre els textos religiosos amb l'ajuda de l'antiga saviesa. Algunes obres no van ser copiades perquè els monjos van considerar que eren molt perilloses. D'altra banda, i per necessitats d'ús, els monjos reutilitzaven raspant els vells manuscrits, destruint així obres molt antigues. La transmissió del coneixement estava centrada, sobretot, en els textos sagrats.

Còpia i conservació dels llibres

Malgrat aquesta ambigüitat, s'ha de reconèixer que els monestirs, tant en Occident com en l'imperi Oriental van ser els custodis de moltes obres profanes de les biblioteques creades per Cassiodor (Vivarium, a Calàbria, cap 550), o per Constantí a Constantinoble. Hi havia, per tant, moltes biblioteques, però la supervivència dels llibres depenia, sovint, de les lluites polítiques i ideològiques, que comportaven, amb freqüència, les destruccions massives o els danys incalculables de les edicions (dispersió dels llibres, per exemple) durant les disputes iconoclastes ocorregudes entre 730 i 840.

Transformació de l'edició del llibre al segle xii

La transformació de les ciutats en Europa va canviar, així mateix, les condicions de la producció dels llibres que van ampliar la seva difusió, posant fi al període monàstic del llibre. Aquests canvis van venir acompanyats per la renovació intel·lectual de l'època. Al voltant de les primeres universitats es van desenvolupar les noves estructures de producció: els manuscrits de consulta servien tant per als estudiants com per als professors que ensenyaven teologia o arts liberals. El desenvolupament del comerç i de la burgesia suposaven, de la mateixa manera, una demanda de textos especialitzats, o no (dret, història, novel·la, etc.), i és en aquesta època quan comencen a desenvolupar-se els escrits en llengua vulgar (poesia cortesana, novel·la romàntiques, etc.) La comesa de l'editor era, en conseqüència, cada vegada més important.

Es van crear llavors diverses biblioteques reals: com la de Lluís IX de França o la de Carles V. També es col·lecciona llibres a les biblioteques privades que van adquirir gran auge en els segles xiv i xv.

És precisament en el segle xiv quan es difon per Europa la utilització del paper. Aquest suport, menys car que el pergamí, procedia de Xina i va arribar a Europa per mitjà de la cultura àrab (segles xi i xii a Espanya). Es va utilitzar, sobretot, per a les edicions econòmiques, mentre que el pergamí servia per a les edicions de luxe.

El llibre (d'os, escates, fusta o seda) ja existia a Xina des del II mil·lenni aC. Es coneix El llibre de seda amb temes astronòmics escrit per al 400 AC. El paper va ser inventat cap al segle i. El descobriment de l'ocupació de la morera s'atribueix a Ts'ai Louen, però és possible que la seva utilització fos més antiga. Es reproduïen els textos amb l'ajuda d'uns segells gravats en relleu. Al segle xi, un ferrer, Pi Cheng, va inventar els caràcters mòbils, però aquesta tècnica no es va emprar molt potser perquè, a causa de la tinta emprada, els gravats no tenien molt bona qualitat. Els Xinjiang, poble del Turquestan utilitzaven, també, aquesta tècnica.

Descripció

Es coneixen molts i diferents formats de llibres a Xina: els llibres en rotlle, gravats en fusta, els llibres giratoris, encolat de fulles en sèrie, i els llibres papallona.

Civilització àrab

Al segle viii els àrabs van aprendre a fabricar el paper, tal com ho feien els xinesos, i ho van donar a conèixer a Europa. Els àrabs i perses van crear unes impressionants biblioteques, dignes de la seva gran cultura. Són ells, precisament, els que van transmetre una part important de les obres gregues a Europa. Serveix com a exemple la redescoberta de les obres d'Aristòtil comentades per Avicenna, descobriment que va donar lloc a aferrissades disputes entre Tomàs d'Aquino i Siger de Brabant.

Època Moderna

Pàgina de la Bíblia de Gutenberg

«

El que la pólvora ha fet per la guerra, la impremta ho ha fet per la ment

»

— Wendell Phillips

L'elaboració de les tècniques de impressió per part de Gutenberg cap a 1440 van donar pas a l'entrada del llibre en l'era industrial. El llibre ja no era un objecte únic, escrit o reproduït d'acord amb la demanda. L'edició d'un llibre requereix de tota una empresa, capital per la seva realització, i un mercat per a la seva difusió. Per tant, el cost de cada exemplar baixa considerablement el que, al seu torn, augmenta notablement la seva expansió.

El llibre en forma de còdex i imprès en paper, tal com el coneixem actualment, apareix, per tant, a finals del segle xv. Als llibres impresos abans del gener de 1501 se'ls anomena incunables.

Cronologia d'innovacions en l'era moderna del llibre

1465: Apareix el primer llibre imprès amb lletres romans o serifa.

Ca 1475: Recuyell of the History of Troia va ser el primer llibre imprès en anglès.

1476: Grammatica Graeca, sive Compendium octo orationis partium va ser el primer llibre imprès en grec, per Constantí Lascaris.

1485: De Re Aedificatoria , primer llibre en arquitectura.

1488: Missale Aboense , primer llibre imprès en Finlàndia.

1494: Oktoih primer llibre imprès en eslau i alfabet ciríllic.

1499: Catholicon , diccionari Bretó-Francès-Llatí, primer diccionari trilingüe, primer llibre imprès en llengua bretó i primer diccionari francès.

1501: Harmonices Musics Odhecaton , imprès per Ottaviano Petrucci, és el primer llibre de partitures imprès amb tipografia.

1511: Hieromonk Makarije imprimir el primer llibre en Valàquia (en eslau).

1513: Hortulus Animae, polonice , possible primer llibre imprès en idioma polonès.

1517: Psalter , primer llibre imprès en idioma bielorús antic per Francysk Skaryna al mes d'agost.

1540: L'impressor italià Juan Pablos (Giovanni Paoli) estableix la primera impremta d'Amèrica a la Ciutat de Mèxic.

1541: Bovo-Bukhara va ser el primer llibre no religiós imprès en jiddisch.

1545: Linguae Vasconum Primitiæ va ser el primer llibre imprès en basc.

1547: Martynas Mažvydas compilar i va editar el primer llibre en lituà.

1550: Abecedarium va ser el primer llibre imprès en idioma eslovè per Primož Trubar.

1556: La Companyia de Jesús adquireix una impremta a Roma i imprimeix el seu primer llibre: ASSERTION theologicae .

1564: El primer llibre imprès en idioma irlandès va ser imprès a Edimburg. Era una traducció de la Litúrgia de John Knox feta pel bisbe de les illes Hèbrides, John Carswell.

1564: Primer llibre datat imprès a rus, Apòstol , imprès per Ivan Fyodorov.

1568: El primer llibre en idioma irlandès imprès en Irlanda va ser un catecisme protestant. A més contenia una guia de pronunciació i dicció de l'idioma irlandès.

1573-1574: L'impressor italià Antonio Ricardo (Riccardi) ajuda a la Companyia de Jesús de la capital del Virregnat de Nova Espanya (actual Mèxic) a establir una impremta.

1577: Lekah Tov, una dissertació sobre el llibre d'Esther va ser el primer llibre imprès en Israel.

1581: Bíblia de Ostrog , primera edició completa de la Bíblia en idioma eslau.

1581: Antonio Ricardo introdueix de manera clandestina una impremta al Virregnat del Perú on comença a imprimir cartes, gravats i estampes religioses sota la protecció dels jesuïtes establerts a la ciutat de Lima.

1583: És autoritzada la impremta d'Antonio Ricardo al Virregnat del Perú per ordre del Rei d'Espanya Felip II.

1584: «Catecisme per instrucció dels indis, i de les altres persones que han de ser ensenyades en la nostra Sancta Fe» és el primer llibre imprès en Perú i Sud-amèrica per Antonio Ricardo.

1593: Doctrina Christiana va ser el primer llibre imprès en les illes Filipines.

1640: The Bay psalm Book, va ser el primer llibre imprès en Amèrica del Nord.

1651: Abagar , Filip Stanislavov va ser el primer llibre imprès en idioma búlgar modern.

1678-1703: Hortus malabaricus inclou la primera impressió de tipus en malayalam.

1802: New South Wales General Standing Orders va ser el primer llibre imprès en Austràlia.

1908: «Aurora Australis» va ser el primer llibre imprès a l'Antàrtida.

Època contemporània

La introducció de les premses per imprimir utilitzant el vapor, poc després de 1820, així com els nous molins de paper funcionant també de vapor, van constituir les innovacions més importants després del segle xv. Ambdues van fer baixar, notablement, els preus dels llibres al mateix temps que augmentaven el seu tiratge. Molts elements bibliogràfics, com la posició i formulació dels títols i dels subtítols es van veure afectats, també, per aquesta nova producció en sèrie. Després del segle xix van aparèixer nous tipus de documents: fotografia, registres sonors, cinema, etc.

La ruptura es va produir en els anys 1990. La generalització dels codis numèrics multimèdia, que codifica d'una manera única i simple (0 o 1) els textos, les imatges fixes, les imatges animades, i els sons és una invenció, sens dubte, tan considerable com la de l'escriptura. El hipertext va millorar, de forma notable, l'accés a la informació. Finalment, Internet va fer baixar els costos de producció i de difusió, com ho va fer la impressió a finals de l'edat mitjana.

Síntesi del llibre a la contraportada

La pràctica d'incloure una ****síntesi del contingut del llibre a la contraportada**** és relativament moderna dins la llarga

història del llibre. Tot i que no hi ha una data exacta, et puc oferir una visió general del seu origen i evolució:

Quan van aparèixer les contraportades amb resums?

****Segle XIX (finals)**** Amb l'auge de la ****producció industrial de llibres**** i la creació de ****col·leccions editorials****, les editorials van començar a utilitzar la contraportada com a espai per ****atraure lectors****. Inicialment, s'hi posaven anuncis d'altres llibres de la mateixa editorial.

****Segle XX (a partir dels anys 1920-30)**** Amb la consolidació del ****mercat de masses**** i la venda de llibres en llibreries i quioscos, la contraportada es va convertir en una eina de ****màrqueting****. És en aquest moment quan comença a aparèixer el ****resum breu o sinopsi**** del contingut, especialment en novel·les populars i llibres de butxaca.

****A partir dels anys 1950-60**** La pràctica es generalitza. Les editorials entenen que una ****bona contraportada pot ser decisiva**** per a la compra impulsiva. A més del resum, s'hi comencen a incloure:- Fragments de ****ressenyes****-

****Biografia breu**** de l'autor- Frases impactants o *****"hooks"***** per captar l'atenció

Importància de la contraportada

És com el ****tràiler d'una pel·lícula****: no revela tot, però desperta la curiositat. En un món ple d'oferta, la contraportada ajuda el lector a decidir si aquell llibre val la pena.

Pintura de Carl Spitzweg (1850).

La història del llibre es deu a una sèrie d'innovacions tecnològiques que han permès, amb el pas dels segles, millorar la qualitat de conservació dels textos i l'accés a la informació, millorant també, la manejabilitat i el cost de producció. Està íntimament lligada a les contingències polítiques i econòmiques, així com a la història de les idees i de les religions.

Contingut

Orígens i antiguitat

Primers suports

La pedra va ser el suport més antic d'escriptura que ha arribat fins als nostres dies, però la fusta seria realment el veritable suport del llibre. Les paraules «Biblos» i «llibertat» tenen, com a primera definició, «escorça interior d'un arbre». En xinès l'ideograma del llibre són les imatges en taules de bambú.

Després es van trobar unes tauletes de argila utilitzades en Mesopotàmia al III mil·lenni aC. L'estil, un instrument en forma de triangle, servia per imprimir els caràcters en l'argila abans de ser cuita. Va ser l'escriptura utilitzada pels assiris i pels sumeris, una escriptura en forma de falca, d'aquí el seu nom: escriptura cuneïforme. Les tauletes es coïen després perquè quedessin solidificades. A Nínive van ser trobades 22.000 tauletes del segle VII aC, era la biblioteca dels reis de Assíria que disposaven de tallers de copistes i llocs idonis per a la seva conservació. Això suposa que hi havia una organització al voltant del llibre, un estudi sobre la seva conservació, classificació, etc.

La seda a Xina va ser, també, un suport per a l'escriptura. S'escriu amb l'ajuda de pinzells. Diferents suports van ser utilitzats al llarg dels anys: os, bronze, ceràmica, escates etc. A l'Índia, per exemple, s'utilitzaven fulles de palma seca. Tots els materials que permeten conservar i transmetre un text són, per tant, adequats per arribar a convertir-se en un llibre. En aquest cas, el cos humà podria considerar-se, també, com un llibre, mitjançant el tatuatge. Si s'admet que la memòria humana es desenvolupa o es transforma amb l'aparició de l'escriptura, no és absurd pensar que aquesta facultat converteix l'home en un llibre vivent (aquesta idea va ser desenvolupada per Ray Bradbury en la seva novel·la Fahrenheit 451, i Peter Greenaway en la seva obra The Pillow Book).

Article principal: Paper

Paper egipci

Al Antic Egipte, les tauletes de fusta o ivori del IV mil·lenni aC, van ser reemplaçades pels voluminosos (plural d'volum), rotlles de paper, més lleugers i més fàcils de transportar. Van ser els principals suports de l'escriptura en les cultures mediterrànies de l'antiguitat, tant en Antic Egipte, com en Grècia clàssica i Antiga Roma.

Elaboració i ús del paper

Després d'haver tret la medul·la de les tiges de paper, amb una sèrie d'operacions (humidificació, encolat, premsat, assecatge, retallat) es podien obtenir uns suports d'una qualitat variable, els millors s'utilitzaven per a les escriptures sagrades. S'escribia en ells amb un càm (tija d'una canya tallat obliquament) o utilitzant plomes d'aus. L'escriptura dels escribes egipcis s'anomena hieràtica, o escriptura sacerdotal que a diferència de l'escriptura jeroglífica disposa de signes més simplificats, més adaptats a l'escriptura manuscrita (els jeroglífics solien gravar en fusta o murs de pedra).

Precedent del llibre: el rotlle de paper o volum

Els rotlles de paper, resultat de l'encolat de diverses fulles, s'embolicaven en un cilindre de fusta, enrotllats. Alguns sobrepassen els quaranta metres (crònica del regnat de Ramsès III). Es desenrotlla horitzontalment, el text està escrit per una sola cara i disposat en columnes. El títol s'indica per mitjà d'una etiqueta lligada al cilindre. Els rotlles en paper que es coneixen provenen de tombes en les quals es dipositaven, amb pregàries i textos sagrats, com el Llibre dels morts, datats de principis del II mil·lenni aC. Aquests exemplars mostren que el desenvolupament del llibre, sota el seu aspecte material i en la seva aparença exterior procedeix d'un contingut estructurat pels valors religiosos (relats mitològics i creença en el més enllà), simbòlics (textos màgics), polítics (textos de caràcter històric), econòmics (llistats d'impostos, donacions i ofrenes), didàctics (ensenyaments), ètics (màximes i textos sapiencials), o literaris (poemes i contes). La influència particular donada a l'escriptura aquesta motivada per la recerca de mitjans per a conservar i transmetre els valors culturals.

Pergamí

Article principal: Pergamí

Progressivament el pergamí va ser substituït el paper. La llegenda atribueix la seva invenció a Èumenes III, rei de Pèrgam, d'on procediria el nom de «pergamineum» que va derivar en pergamí. La seva producció va començar cap al segle III aC Aconseguit a partir de la pell dels animals (xai, vaca, ase, antílop, etc.) Podia conservar, per més temps, en millors condicions, més sòlid, permetia, així mateix, l'esborrat del text. Era un suport molt car donada la matèria emprada així com el temps de la seva preparació.

Grècia i Roma

Els cilindres de paper s'anomenen volum en llatí, paraula que significa moviment circular, enrotllament, espiral, remolí, revolució, en fi, rotlle de fulles escrites, manuscrit enrotllat, llibre. Els romans utilitzaven també taules de fusta untades amb cera en què es podia imprimir i esborrar els signes amb l'ajuda d'un estilet (que tenia una extremitat acabada en punta i l'altra arrodonada). Aquestes taules podien estar unides de manera similar a les dels còdexs. Servien, per exemple, per ensenyar a escriure als nens (segons els mètodes descrits per Quintilià en les seves Institucions Oratòries).

El volum és enrotllat al voltant d'uns cilindres de fusta. No permet més que un ús seqüencial: s'està obligat a llegir el text seguint l'ordre en què ha estat escrit, és difícil posar una referència per a accedir, directament, a una part determinada del text. Els únics volums que en l'actualitat es segueixen utilitzant són els del Torà, en les sinagogues.

Difusió i conservació del llibre a Grècia

No es tenen moltes referències sobre els llibres concernents a la Grècia clàssica. Alguns vasos del segle v aC i del segle vi aC representen uns volums . No hi havia, sens dubte, el comerç amb el llibre, però hi havia alguns llocs dedicats a la venda d'aquests. La difusió, la conservació i la reflexió sobre la catalogació del llibre i la crítica literària es van desenvolupar durant la època hel·lenística amb la creació de grans biblioteques, que responien al desig enciclopèdic que es pot trobar, per exemple, en l'afany de Aristòtil i que responien també, sens dubte, a raons de prestigi polític:

A Alexandria, biblioteca creada per Ptolemeu I Soter i constituïda per Demetri de Falèron. Va arribar a contenir 500.000 volums (en la part del Museion) i 40.000 al temple de Serapio (Sérapeion). L Museion va ser destruït parcialment en el 47 aC (veure Biblioteca d'Alexandria).

A Pèrgam, la biblioteca fundada per Àtal I, contenia 200.000 volums que van ser portats al Serapeu per Marc Antoni i Cleòpatra després de la destrucció del . L Serapeu va ser destruït, en part, poc després, 391 pels cristians i els últims llibres van desaparèixer en 641 amb la conquesta àrab.

A Atenes, el Ptolemaion va ser la que va tenir més rellevància després de la destrucció de la Biblioteca d'Alexandria. Importants van ser també la biblioteca de Pantainos , cap al 100, i la biblioteca de Hadrià, el 132.

A Rodes, es va crear una biblioteca que va intentar rivalitzar amb la d'Alexandria.

A Antioquia hi va haver una biblioteca pública de la qual Euforió de Calcis va ser director fins a finals del segle iii.

Les biblioteques tenien els seus propis tallers de copistes i l'organització general dels llibres assegurava els treballs següents:

Conservació d'un exemplar de cada llibre

Traducció (Bíblia dels Setanta, per exemple)

Crítica literària per catalogar els textos de referència per a la seva còpia (exemple: La Ilíada i L'Odissea

Constitució de catàlegs de llibres

La mateixa còpia que permetia la difusió dels llibres.

El desenvolupament de l'edició a Roma

L'edició d'un llibre es va desenvolupar en Roma al segle i aC, amb la literatura llatina influenciada per l'hel·lenisme. Aquesta difusió fa, especialment, al cercle literari. Àtic va ser, per exemple, l'editor de Ciceró. Però el comerç del llibre va anar estenent progressivament per tot el Imperi Romà. El llibre es va difondre, per tant, gràcies a l'extensió de l'Imperi que va implicar la imposició de la llengua llatina en la majoria dels pobles (Espanya, Àfrica, etc.)

Les biblioteques eren privades o bé eren creades per alguns particulars. Juli Cèsar va voler crear una biblioteca a Roma: una biblioteca era, ja en aquells dies, un instrument de prestigi polític.

L'any 377 hi havia a Roma 28 biblioteques, així com hi havia moltes petites biblioteques en altres ciutats. Malgrat aquesta gran difusió del llibre, no es té una idea exacta de l'activitat literària de l'època ja que milers de llibres es van perdre.

Edat mitjana

Finalitzant l'antiguitat entre els segles ii i iii, i ja en l'edat mitjana, el còdex substituir el volum. El llibre ja no era un rotlló continu, sinó un conjunt de fulles cosides, de manera que el llibre o còdex va adquirir l'aspecte rectangular que coneixem avui. Des d'aquell moment va ser possible accedir directament a un punt precís del text. El còdex resultava més manejable, podia posar-se sobre una taula facilitant, d'aquesta manera, el que el lector pogués prendre notes o escriure mentre llegia. El format dels còdexs va anar millorant amb la separació de les paraules, les majúscules i la puntuació, cosa que permetia una lectura silenciosa; després es van afegir les taules de les matèries i els índexs, que van facilitar l'accés directe a la informació requerida. Va ser aquest un format tan eficaç que encara s'utilitza avui, després de més de 1.500 anys de la seva aparició.

El paper reemplaçar, progressivament, en pergamí. Una matèria més barata que va permetre una difusió més àmplia del llibre.

El Còdex Manesse, un llibre de l'edat mitjana.

El llibre en els monestirs

Al 304 innumbrables llibres cristians van ser destruïts per ordre de Diocleciana. Durant els períodes convulsos de les invasions, els monestirs van poder conservar, per Occident, textos religiosos i algunes obres de l'antiguitat. Així mateix, Bizanci va disposar d'importants centres de còpia.

El paper que van jugar els monestirs en la conservació dels llibres és bastant ambigu:

La lectura era una activitat important en la vida religiosa, el seu temps es dividia en pregàries, treball intel·lectual i treball manual (en l'ordre dels benedictins), per exemple. Calia fer còpies de determinades obres. Hi havia, doncs, unes scriptoria (plural d scriptorium) en molts monestirs en què es copiaven i decoraven els manuscrits que es guardaven en armaris.

Però, contràriament al que es creu, la conservació dels llibres no tenia sempre, com a finalitat, la preservació de l'antiga cultura, sinó la d'entendre els textos religiosos amb l'ajuda de l'antiga saviesa. Algunes obres no van ser copiades perquè els monjos van considerar que eren molt perilloses. D'altra banda, i per necessitats d'ús, els monjos reutilitzaven raspant els vells manuscrits, destruint així obres molt antigues. La transmissió del coneixement estava centrada, sobretot, en els textos sagrats.

Còpia i conservació dels llibres

Malgrat aquesta ambigüitat, s'ha de reconèixer que els monestirs, tant en Occident com en l'imperi Oriental van ser els custodis de moltes obres profanes de les biblioteques creades per Cassiodor (Vivarium, a Calàbria, cap 550), o per Constantí a Constantinoble. Hi havia, per tant, moltes biblioteques, però la supervivència dels llibres depenia, sovint, de les lluites polítiques i ideològiques, que comportaven, amb freqüència, les destruccions massives o els danys incalculables de les edicions (dispersió dels llibres, per exemple) durant les disputes iconoclastes ocorregudes entre 730 i 840.

Transformació de l'edició del llibre al segle xii

La transformació de les ciutats en Europa va canviar, així mateix, les condicions de la producció dels llibres que van ampliar la seva difusió, posant fi al període monàstic del llibre. Aquests canvis van venir acompanyats per la renovació intel·lectual de l'època. Al voltant de les primeres universitats es van desenvolupar les noves estructures de producció: els manuscrits de consulta servien tant per als estudiants com per als professors que ensenyaven teologia o arts liberals. El desenvolupament del comerç i de la burgesia suposaven, de la mateixa manera, una demanda de textos especialitzats, o no (dret, història, novel·la, etc.), i és en aquesta època quan comencen a desenvolupar-se els escrits en llengua vulgar (poesia cortesana , novel·la romàntiques, etc.) La comesa de l'editor era, en conseqüència, cada vegada més important.

Es van crear llavors diverses biblioteques reals: com la de Lluís IX de França o la de Carles V. També es col·lecciona llibres a les biblioteques privades que van adquirir gran auge en els segles xiv i xv.

És precisament en el segle xiv quan es difon per Europa la utilització del paper. Aquest suport, menys car que el pergamí, procedia de Xina i va arribar a Europa per mitjà de la cultura àrab (segles xi i xii a Espanya). Es va utilitzar, sobretot, per a les edicions econòmiques, mentre que el pergamí servia per a les edicions de luxe.

El llibre a Orient

El llibre (d'os, escates, fusta o seda) ja existia a Xina des del II mil·lenni aC. Es coneix El llibre de seda amb temes astronòmics escrit per al 400 AC. El paper va ser inventat cap al segle i. El descobriment de l'ocupació de la morera s'atribueix a Ts'ai Louen, però és possible que la seva utilització fos més antiga. Es reproduïen els textos amb l'ajuda d'uns segells gravats en relleu. Al segle xi, un ferrer, Pi Cheng, va inventar els caràcters mòbils, però aquesta tècnica no es va emprar molt potser perquè, a causa de la tinta emprada, els gravats no tenien molt bona qualitat. Els Xinjiang, poble del Turquestan utilitzaven, també, aquesta tècnica.

Descripció

Es coneixen molts i diferents formats de llibres a Xina: els llibres en rotlle, gravats en fusta, els llibres giratoris, encolat de fulles en sèrie, i els llibres papallona.

Civilització àrab

Al segle viii els àrabs van aprendre a fabricar el paper, tal com ho feien els xinesos, i ho van donar a conèixer a Europa. Els àrabs i perses van crear unes impressionants biblioteques, dignes de la seva gran cultura. Són ells, precisament, els que van transmetre una part important de les obres gregues a Europa. Serveix com a exemple la redescoberta de les obres d'Aristòtil comentades per Avicenna, descobriment que va donar lloc a aferrissades disputes entre Tomàs d'Aquino i Siger de Brabant.

Època Moderna

Pàgina de la Bíblia de Gutenberg

«

El que la pólvora ha fet per la guerra, la impremta ho ha fet per la ment

»

— Wendell Phillips

L'elaboració de les tècniques de impressió per part de Gutenberg cap a 1440 van donar pas a l'entrada del llibre en l'era industrial. El llibre ja no era un objecte únic, escrit o reproduït d'acord amb la demanda. L'edició d'un llibre requereix de tota una empresa, capital per la seva realització, i un mercat per a la seva difusió. Per tant, el cost de cada exemplar baixa considerablement el que, al seu torn, augmenta notablement la seva expansió.

El llibre en forma de còdex i imprès en paper, tal com el coneixem actualment, apareix, per tant, a finals del segle xv. Als llibres impresos abans del gener de 1501 se'ls anomena incunables.

Cronologia d'innovacions en l'era moderna del llibre

- 1465: Apareix el primer llibre imprès amb lletres romans o serifa.
- Ca 1475: Recuyell of the History of Troia va ser el primer llibre imprès en anglès.
- 1476: Grammatica Graeca, sive Compendium octo orationis partium va ser el primer llibre imprès en grec, per Constantí Lascaris.
- 1485: De Re Aedificatoria , primer llibre en arquitectura.
- 1488: Missale Aboense , primer llibre imprès en Finlàndia.
- 1494: Oktoih primer llibre imprès en eslau i alfabet ciríllic.
- 1499: Catholicon , diccionari Bretó-Francès-Llatí, primer diccionari trilingüe, primer llibre imprès en llengua bretó i primer diccionari francès.
- 1501: Harmonices Musics Odhecaton , imprès per Ottaviano Petrucci, és el primer llibre de partitures imprès amb tipografia.
- 1511: Hieromonk Makarije imprimir el primer llibre en Valàquia (en eslau).
- 1513: Hortulus Animae, polonice , possible primer llibre imprès en idioma polonès.
- 1517: Psalter , primer llibre imprès en idioma bielorús antic per Francysk Skaryna al mes d'agost.
- 1540: L'impressor italià Juan Pablos (Giovanni Paoli) estableix la primera impremta d'Amèrica a la Ciutat de Mèxic.
- 1541: Bovo-Bukhara va ser el primer llibre no religiós imprès en jiddisch.
- 1545: Linguae Vasconum Primitiae va ser el primer llibre imprès en basc.
- 1547: Martynas Mažvydas compilar i va editar el primer llibre en lituà.
- 1550: Abecedarium va ser el primer llibre imprès en idioma eslovè per Primož Trubar.
- 1556: La Companyia de Jesús adquireix una impremta a Roma i imprimeix el seu primer llibre: ASSERTION theologiae .
- 1564: El primer llibre imprès en idioma irlandès va ser imprès a Edimburg. Era una traducció de la Litúrgia de John Knox feta pel bisbe de les illes Hèbrides, John Carswell.
- 1564: Primer llibre datat imprès a rus, Apòstol , imprès per Ivan Fyodorov.
- 1568: El primer llibre en idioma irlandès imprès en Irlanda va ser un catecisme protestant. A més contenia una guia de pronunciació i dicció de l'idioma irlandès.
- 1573-1574: L'impressor italià Antonio Ricardo (Riccardi) ajuda a la Companyia de Jesús de la capital del Virregnat de Nova Espanya (actual Mèxic) a establir una impremta.
- 1577: Lekah Tov, una dissertació sobre el llibre d'Esther va ser el primer llibre imprès en Israel.
- 1581: Bíblia de Ostrog , primera edició completa de la Bíblia en idioma eslau.
- 1581: Antonio Ricardo introdueix de manera clandestina una impremta al Virregnat del Perú on comença a imprimir cartes, gravats i estampes religioses sota la protecció dels jesuïtes establerts a la ciutat de Lima.
- 1583: És autoritzada la impremta d'Antonio Ricardo al Virregnat del Perú per ordre del Rei d'Espanya Felip II.
- 1584: «Catecisme per instrucció dels indis, i de les altres persones que han de ser ensenyades en la nostra Sancta Fe» és el primer llibre imprès en Perú i Sud-amèrica per Antonio Ricardo.
- 1593: Doctrina Christiana va ser el primer llibre imprès en les illes Filipines.
- 1640: The Bay psalm Book, va ser el primer llibre imprès en Amèrica del Nord.
- 1651: Abagar , Filip Stanislavov va ser el primer llibre imprès en idioma búlgar modern.
- 1678-1703: Hortus malabaricus inclou la primera impressió de tipus en malayalam.
- 1802: New South Wales General Standing Orders va ser el primer llibre imprès en Austràlia.
- 1908: «Aurora Australis» va ser el primer llibre imprès a l'Antàrtida.

Època contemporània

La introducció de les premses per imprimir utilitzant el vapor, poc després de 1820, així com els nous molins de paper funcionant també de vapor, van constituir les innovacions més importants després del segle xv. Ambdues van fer baixar, notablement, els preus dels llibres al mateix temps que augmentaven el seu tiratge. Molts elements bibliogràfics, com la posició i formulació dels títols i dels subtítols es van veure afectats, també, per aquesta nova producció en sèrie. Després del segle xix van aparèixer nous tipus de documents: fotografia, registres sonors, cinema, etc.

La ruptura es va produir en els anys 1990. La generalització dels codis numèrics multimèdia, que codifica d'una manera única i simple (0 o 1) els textos, les imatges fixes, les imatges animades, i els sons és una invenció, sens dubte, tan considerable com la de l'escriptura. El hipertext va millorar, de forma notable, l'accés a la informació. Finalment, Internet va fer baixar els costos de producció i de difusió, com ho va fer la impressió a finals de l'edat mitjana.

Síntesi del llibre a la contraportada

La pràctica d'incloure una síntesi del contingut del llibre a la contraportada és relativament moderna dins la llarga història del llibre. Tot i que no hi ha una data exacta, et puc oferir una visió general del seu origen i evolució:

Quan van aparèixer les contraportades amb resums?

Segle XIX (finals)

Amb l'auge de la producció industrial de llibres i la creació de col·leccions editorials, les editorials van començar a utilitzar la contraportada com a espai per atraure lectors. Inicialment, s'hi posaven anuncis d'altres llibres de la mateixa editorial.

Segle XX (a partir dels anys 1920-30)

Amb la consolidació del mercat de masses i la venda de llibres en llibreries i quioscos, la contraportada es va convertir en una eina de màrqueting. És en aquest moment quan comença a aparèixer el resum breu o sinopsi del contingut, especialment en novel·les populars i llibres de butxaca.

A partir dels anys 1950-60

La pràctica es generalitza. Les editorials entenen que una bona contraportada pot ser decisiva per a la compra impulsiva. A més del resum, s'hi comencen a incloure:

Fragments de ressenyes

Biografia breu de l'autor

Frases impactants o "hooks" per captar l'atenció

Per què és important la contraportada?

És com el tràiler d'una pel·lícula: no revela tot, però desperta la curiositat. En un món ple d'oferta, la contraportada ajuda el lector a decidir si aquell llibre val la pena.

Evolució de la contraportada del llibre

PeríodeÚs principal de la contraportadaCaracterístiques principals

Segle XIX (finals)

Publicitat interna editorial

Llistes d'altres llibres de la col·lecció o de l'autor. No incloïa sinopsi.

Anys 1920–30

Màrqueting emergent

Apareixen els primers resums breus del contingut. Llibres populars i butxaca.

Anys 1950–60

Eina de venda clau

La sinopsi es fa habitual. S'hi afegeixen frases impactants i atractives.

Anys 1970–90

Professionalització editorial

Inclou biografia de l'autor/a, crítiques positives i elogis d'altres autors.

Anys 2000–avui

Espai narratiu + comercial

S'hi combinen: resum, crítica literària, premis, codis QR, i frases de “ganxo”. També s'adapta per a e-books.

Per què és important?

Actua com a eina de “venda ràpida” per al lector indecís.

Ofereix una promesa narrativa: emoció, misteri, coneixement, etc.

S'ha convertit en una peça literària en si mateixa, com un microrelat.